

- ***Hoe zou communicatie verlopen in een eventueel hiernamaals?***

Taal is een brug tussen de abstracte wereld en de concrete. Ze is aan de ene kant abstract: ze gaat over gedachten en betekenissen die niet zo maar meetbaar zijn. Tegelijkertijd heeft taal altijd een tastbare, een fysieke kant. Als je praat, bestaat taal uit hoorbare trillingen in de lucht. Als je schrijft of gebarentaal gebruikt, heeft ze een zichtbare vorm. En sommige mensen die doof en blind zijn hebben een taal waarin ze met elkaar kunnen communiceren door elkaar aan te raken.

Hoe belangrijk is die tastbare vorm? Dat is, zou je kunnen zeggen, de portee van deze vraag. Kan er ook taal bestaan zonder fysieke uitingsvorm? Gesteld dat we via telepathie zouden kunnen communiceren, zouden we dan nog woorden met klanken nodig hebben? Zou de gedachte aan een *kast* nog iets te maken hebben met de klanken *k*, *a*, *s* en *t*?

Het is een gedachte-experiment, dat niet alleen tot nut is als we dood zijn, zodat we dan niet met de mond vol tanden hoeven te staan. Het kan ons namelijk ook wat leren over menselijke taal; al is het maar dat er ook onder taalkundigen nog weinig overeenstemming is over het wezen ervan.

Zo meent de beroemdste taalwetenschapper van onze tijd, de Amerikaan Noam Chomsky, dat wat hij 'externalisatie' noemt – het praten of gebaren – eigenlijk maar een afgeleide is van waar het werkelijk om draait. Taal is volgens hem in de eerste plaats bedoeld om in te denken. Ook in de evolutie is dat volgens Chomsky zo. De eerste mens die taal had, kon daar natuurlijk nog niet in communiceren: met wie had zij dat moeten doen? Wel had die eerste mens een evolutionair voordeel door de taal – ze kon er scherper in redeneren en betere plannen maken. Pas toen de benodigde genetische mutatie voldoende was verspreid in een groep mensen, konden zij hun gedachten ook met elkaar delen.

De taal is volgens deze visie vooral een instrument om te denken, dat bestaat uit het samenvoegen van begrippen in abstracte structuren. Er is volgens Chomsky ook geen 'voor' of 'achter' of 'links' of 'rechts' in de taal zoals die in ons hoofd zit: het ene woord komt niet voor het andere. Die volgorde is er alleen maar omdat we moeten praten en onze mond nu eenmaal alleen het ene woord na het andere kan zeggen. Dat praten of gebaren is echter allemaal evolutionair later gekomen, en volgens Chomsky ook niet de kern van taal. Bij hypothetische communicatie via telepathie zouden geen klanken te pas komen en iedere gedachte in één keer kunnen worden overgedragen.

Voor Chomsky is de taal dus in de eerste plaats de abstracte binnenkant. Daar staan taalkundigen tegenover die de filosofie van Google aanhangen: je ziet taal in die denkwijze

vooral als een verzameling van miljarden zinnen. Alleen de buitenkant van de taal bestaat – daar kun je aan rekenen. De betekenis van *kast* is gelijk aan de verzameling van alle zinnen waarin het woord *kast* voorkomt. Als Google bijvoorbeeld het woord *kast* wil vertalen in het Engels, bekijkt het welke vertaalde teksten het allemaal kent waarin het woord *kast* staat, en welk Engels woorden er ongeveer op dezelfde plaats in de vertalingen voorkomt. Het woord dat daar het vaakst staat, zal wel de vertaling zijn.

Als je zo redeneert, bestaat taal dus alleen uit de buitenkant. Wanneer we geen zintuigen meer hebben, kunnen we niet meer echt communiceren. Althans, we hebben in ons hoofd dan natuurlijk ook allerlei woorden en zinnen opgeslagen, die we misschien naar elkaar zouden kunnen overseinen. Maar dat is een beetje bedrog: we gebruiken dan het feit dat we een taal kennen die wel een fysieke uitdrukking vorm heeft. Men kan nu bij sommige mensen die *locked-in* zijn, dat wil zeggen wel kunnen denken, maar hun lichaam niet kunnen bewegen, aan de hersenactiviteit zien welke woorden ze zouden willen zeggen, als ze hun mond zouden kunnen bewegen. Maar zulke mensen hebben dan ooit al wel horen praten en zijn dus wel in contact met een fysieke verschijningsvorm van taal.

Mijn favoriete antwoord op de vraag is dat van de Britse taalkundige en wijsgeer Noel Burton-Roberts. Hij is het eens met Chomsky dat *denken* een belangrijke functie van taal is, misschien wel de belangrijkste, maar tegelijkertijd zegt hij dat de uiterlijke vorm ook belangrijk is voor dat denken. Burton-Roberts denkt dat zinnen niet alleen een fysieke verschijningsvorm hebben omdat we ze dan met anderen kunnen delen, maar ook omdat dit ons een unieke mogelijkheid geeft die andere dieren niet hebben: onze gedachten kunnen we zélf weer tot onderwerp maken van onze gedachten ('hé, wat interessant!' 'maar dat is in tegenspraak met wat ik eerder dacht!'). Andere zoogdieren kunnen ook gedachten hebben; maar zij kunnen die gedachten geen vorm geven en daarom niet over die gedachten zelf nadenken.

Precies die eigenschap komt natuurlijk ook van pas in een wereld waarin geen lichamen meer zijn. Wij mensen, of engelen, zijn daarin aan elkaar verbonden als een groot brein. Maar het is dan nog steeds zinnig om gedachten pas aan elkaar toe te sturen als we ze een vorm gegeven hebben – en dat is dan een vorm die helemaal niet zo anders is als de zinnen die je soms in je eigen hoofd hoort.

Marc van Oostendorp

Verschenen in: *Hoe zwaar is licht?* Onder redactie van Beatrice de Graaf en Alexander Rinnooy Kan. Balans, 2017.